

Αὗται παρὰ τὴν φαινομενικῶς ἀστείαν τῶν μορφῆν εἶναι μία σοβαρωτάτη ψυχαγωγικὴ καὶ ἠθικὴ ἄσκησις. Διότι ἡ παιδιὰ ἐκτὸς τῆς γυμναστικῆς τῆς μορφῆς ἀσκεῖ διὰ τῶν ὠρισμένων κανόνων καὶ ἀπαρεγκλήτων τῆς ὄρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐκτελεῖται, τὴν ψυχὴν τοῦ παίζοντος εἰς σεβασμὸν καὶ ἐμμονὴν εἰς ὠρισμένας καὶ συμπεφωνημένας ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι δεσπόζουν καὶ ὑπαγορεύουν πειθαρχίαν εἰς τὴν πρώτην καὶ ὑποτυπώδη αὐτὴν κοινωνίαν.

Διὰ τὸν Πλάτωνα σπουδαῖον εἶναι ὄχι τόσον ἡ τέρψις εἰς τὸ παιγνίδιον ὅσον ἡ πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν ὄρων ἐν τῇ ἐκτελέσει αὐτοῦ. Διότι ὡς λέγει: «ὅταν τὰ παιγνίδια δὲν ἀφίνονται εἰς ἡσυχίαν ἀλλ' οἱ ὄροι τῶν διαρκῶς μετακινουμέναι· ὅταν, ὅσα ἐτέθησαν εἰς αὐτὰ ὡς ὄροι κατόπιν προσοχῆς, λαμβάνουν πάντοτε διαρκεῖς καινοτομίας καὶ μετατροπὰς· ὅταν τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ νέοι δὲν διατηροῦν ποτέ τὰς ἰδίας ἀντιλήψεις διὰ τὸ ὠραῖον καὶ ἄσχημον ὅπως ἐτέθησαν αὐταὶ εἰς τὴν ἐνδυμασίαν καὶ εἰς τὰ ὄργανα τῆς καθημερινῆς χρήσεως· ὅταν οἱ νέοι, ἐν τῇ συνεχεῖ μεταβλητότητι, συνηθίσουν νὰ ἐπαινοῦν αὐτόν, ὅστις καινοτομεῖ εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς· τότε ποῖος ὀρθῶς σκεπτόμενος δὲν θὰ ἔλεγεν ὅτι δὲν ὑπάρχει μεγαλυτέρα διαφθορὰ καὶ εἰς τὸ κράτος καὶ εἰς τοὺς πολίτας, ἀπὸ τῆν εἰσῆγησιν τῆς καινοτομίας αὐτῆς;»¹ Διότι οὕτω διακηρύττει αὕτη ἀσέβειαν καὶ περιφρόνησιν πρὸς τὸ ὑπάρχον.

Καθ' ὅσον τότε «συμβαίνει τὰ ἦθη τῶν παιδιῶν, εὐρισκόμενα εἰς ἰκράτος συνεχοῦς μεταβολῆς, πᾶν ὅ,τι εἶναι παλαιόν, νὰ περιφρονοῦν ἐνῶ ὅ,τι εἶναι νέον νὰ θεωροῦν ἄξιον ἐκτιμῆσεως. Ἄπο τὴν ἐφαρμογὴν δὲ πάλιν τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ δόγματος τούτου ὑποστηρίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει μεγαλυτέρα ἀπὸ αὐτὴν ζημία εἰς τὰς Πολιτείας». ² Ζητεῖ ὡς βλέπομεν τὴν ματαίωσιν τῆς πηγῆς πάσης ἀσυνειδήτου μεταβολῆς, γενομένης ὑπὸ τὸ πρόσχημα βελτιώσεως ἢ μεταρρυθμίσεως. Ἐπιτρέπει μόνον τὴν μεταβολὴν τῶν κακῶν. Διότι ὡς ἐπιγραμματικῶς λέγει:

«Ὡς γνωστὸν ἐὰν προσέξωμεν θὰ εὕρωμεν πολὺ ἐπικίνδυνον τὴν μεταβολὴν ὄλων ἐκτὸς αὐτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι κακά καὶ ὅταν ἡ μεταβολὴ αὐτὴ γίνεται ἀδιακρίτως εἰς πᾶσαν στιγμὴν· αἴφνης εἰς ὄραν σφοδρῶν ἀνέμων, διαίτης ἢ ψυχικῆς διαπλάσεως, ὅτε γενικῶς δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλη τις ἀλλαγὴ πλὴν τῆς τοιαύτης τῶν κακῶς ἐχόντων». ³ Διότι δὲν ὑπάρχει χειροτέρα ἐνέργεια ἀπὸ τὴν «ἐν οὐ δέοντι» τοιαύτην

¹) Πλάτ. Νόμ. 797 c.d.

²) » »

³) » »

προδίδουσαν άπερισκεψίαν, ή όποία καταργεί τήν μέχρι τής στιγμής ύπάρχουσαν ίσορροπίαν τών δυνάμεων τής ζωής, αί όποίαι δέν πρέπει νά διαταράσσωνται, άλλα νά παραμένουν δημιουργούσαι ήθος.

Καθ' όσον «τό ίδιον άκριβώς πρέπει νά παραδεχθώμεν ότι συμβαίνει και ώς πρός τās αντίληψεις τών ανθρώπων και τās ψυχικάς των διαθέσεις. Διότι εις όποιούς νόμους τυχόν ήθελον άνατραφή και κατά θείαν τινά εϋνοϊαν οί νόμοι οϋτοι θά παρέμενον άμετάθετοι επί σειράν έτών μέχρι σημείου, ώστε κανείς εκ τών επίζώντων νά ένθυμηται ή νά έχη ακούσει ότι ύπήρξεν έποχή, καθ' ήν οί νόμοι οϋτοι είχαν άλλως ή ώς τώρα έχουσι, τότε όλόκληρος ή ψυχή σέβεται και φοβείται νά μετακινήση τι από όσα ήδη ύπάρχουν»,¹ διότι ταϋτα είναι και θεωρούνται ιερά και άπαραβίαστα.

Ο άνθρωπος νοϋς και ή ψυχή σέβονται και δέν τολμοϋν νά θίξουν κάτι, τό όποιον εϋρον όπως ήδη είναι, ύπό τήν έπήρειαν τοϋ όποιου έγαλουχήθησαν, θεωρήσαντες τοϋτο άληθειαν ή κανόνα δικαίου, θρησκείαν, πατρίδα, σκοπόν ζωής.

Πρός διατήρησιν λοιπόν ήθικοϋ και πνευματικοϋ κόσμου ύπό τήν έπήρειαν τοϋ όποιου διεπλάσθη και διεμορφώθη ό,τι άγαθόν και εύγενές έχει σήμερα ή άνθρωπότης, επιβάλλεται νά άσκήσωμεν τήν ιδέαν τοϋ σεβασμοϋ και σταθερότητος πρός τό ύγιές και ήθικόν παρελθόν εύθύς από τής παιδικής ηλικίας και μάλιστα από τοϋ σταδίου τών παιδιών.

Δυστυχώς «όλοι οί παιδαγωγοί φρονοϋν ότι αί παιδιαί μετακινούνται φυσιολογικώς, ώς προηγουμένως έλέγομεν, μέ τήν ιδέαν ότι αϋται είναι πράγματι άστειότητες και ότι εκ τής μεταβολής των δέν δημιουργείται ή μεγίστη έπιπολαιότης και ζημία ώστε δέν άποτρέπουν τήν μεταβολήν άλλ' αντίθέτως συμφωνοϋν και ύποχωροϋν και δέν συλλογίζονται, ότι οί παΐδες εκείνοι, οί όποίοι εις τās παιδιάς των δέν σέβονται τοϋς όρους τοϋ παιγνιδίου, όταν οϋτοι φθάσουν εις τήν άνδρικήν ηλικίαν, είναι άνάγκη νά γίνουν διαφορετικοί τών παλαιότερων των ανθρώπων και κατόπιν τούτου νά επιδιώκουν διαφορετικήν ζωήν και έν τή αναζητήσει αϋτής νά επιθυμοϋν άλλα έργα και άλλους νόμους' ότι όμως, κατόπιν τής συνεχούς αϋτής μεταβολής, θά έπήρχετο εις τό κράτος ή μεγαλυτέρα συμφορά κανείς δέν έφοβήθη»² ή δέν έσκέφθη.

Άλλ' ένφ' ό Πλάτων ζητεί νά άνεύρη τά αίτια τής συγχρόνου του πολιτικής κακοδαιμονίας και άνακαλύπτει ότι εύρίσκεται εις τήν έλλειψιν άγαθών ήθών, τά όποία αποκτώνται

¹) Πλάτ. Νόμ. 797 e - 798 b.

²) Πλάτ. Νόμ. 798 b-c.

καὶ διὰ τῶν παιδιῶν, διὰ τοῦτο παραλείπει νὰ ὁμιλήσῃ ἐπὶ τῶν αἰτίων, τὰ ὅποια προκαλοῦν αὐτάς. Ὁ Ἀριστοτέλης ὁμοίως σχετικῶς λέγει: «Ὁλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀψύχου καὶ ἐμψύχου κόσμου εἶναι μία σκόπιμος διαδοχὴ δράσεως καὶ ἀδρανείας «σχολῆς καὶ ἀσχολίας»...¹ Ἐάν δὲ παραδεχθῶμεν ὅτι δύο εἶναι αἱ ἐκδηλώσεις τῆς φύσεως... Ἐάν αἱ δύο αὗται μορφαὶ εἶναι καὶ ὁ ἀπαραίτητος ὄρος τῆς ζωῆς, ἐάν ἐμφύτως ὁ ἄνθρωπος προτιμᾷ τὴν ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν, ἐπιβάλλεται νὰ ἀναζητήσωμεν τί πρέπει νὰ κάνη ὁ ἄνθρωπος ὅταν δὲν ἐργάζεται διὰ νὰ ὠφεληθῆται. λαμβάνων ἠθικὰς καὶ πνευματικὰς ὠφελείας.»

«...Πρέπει νὰ εἰσαγάγωμεν τὰς παιδιάς, προσέχοντες, ὥστε νὰ χρησιμοποιοῦμεν αὐτάς ὡς φάρμακα. Διότι ἐν τῇ παιδιᾷ ἡ κίνησις τῆς ψυχῆς εἶναι ἀνάπαυσις καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐχαριστήσεώς της εἶναι ἀνακούφισις, καθ' ὅσον ἡ ἀνάπαυσις περιέχει τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ἐν τῇ εὐτυχίᾳ ζωὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀγωγή ζητεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἐλευθέρους πολίτας διὰ τοῦτο καὶ ἡ παιδιὰ πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἀποκτησὶν ἐλευθέρων συνηθειῶν. Συνεπῶς «αἱ παιδιαὶ δὲν πρέπει νὰ εἶναι μόνον οὔτε ἐλεύθεραι, οὔτε ἐπίπονοι οὔτε καὶ χαλαραί».²

Ὁ Πλάτων ἦτο ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὰ ἐν Σπάρτῃ κρατοῦντα; ὑποστηρίζων τὸ ἀμετάθετον τῶν παιδιῶν. Διότι ἐκεῖ δὲν ἐπετρέπετο «τῶν ἀρχαίων νόμων οὐδένα κινεῖν, ὅτι τοὺς νόμους ἔφη (ὁ νομοθέτης) τῶν ἀνδρῶν αὐτοὺς κυρίους εἶναι δεῖν»,³ διότι ὅπου «οἱ νόμοι καὶ τὰ ἀρχεῖα κατὰ νόμους»⁴ ἄρχουσι καὶ ὄχι ἡ κυμαινομένη πρόσκαιρος βούλησις, ἐκεῖ καὶ ἡ Πολιτεία εὐδοκιμεῖ. Ἡ νέα ἀγωγή συμφωνοῦσα ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ὑπάρξεως τῶν παιδιῶν λέγει: «Τὸ παιγνίδι εἶναι προάγγελος πνευματικῆς ἀπελευθερώσεως καὶ πρόλογος πνευματικῆς ἐλευθέρας ζωῆς»,⁵ ἡ ὅποια διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ πρέπει νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν προσφερομένων κανόνων εὐρυθμίας καὶ τάξεως.

Ὁ δὲ Larchère προσθέτει «Ἡ νωχέλεια, ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ὀκνηρία ἐξαλείφονται εἰς τὰ παιγνίδια, κακίαι τόσον φυσικαὶ εἰς τὰ παιδιά. Τότε ταῦτα γίνονται ζωηρά, ἐπιμελῆ καὶ ἀκριβῆ, ἀγαποῦν τοὺς κανόνας καὶ τὴν συμμετρίαν, μὴ ἐπιτρεπομένων τῶν σφαλμάτων.»⁶

100. Ἡ κυρίως Γυμναστική.

Θεωρία καὶ βαθύτεροι αὐτῆς σκοποί.

Ὁ Πλάτων ἀσχέτως πρὸς τὴν πολιτικὴν σκοπιμότητα τὴν ὅποیان εὐρίσκει εἰς τὴν γυμναστικὴν κατάρτισιν τῶν ἀτό-

¹) Ἀριστ. Πολιτ. VIII Γ, παραβ. Ἠθικ. III, Αὐτόθι. 11.

²) » » VII. 12. » » X στ.

³) Πλουτάρχ. Ἠθικά. 18.

⁴) L' Education p. 89. Larcher Paris S. A.

⁵) » » » »

μων, θεωρεῖ αὐτὴν ἀπαραίτητον φάρμακον πρὸς ἰσορροπη-
σιν τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἑναρμόνισιν τῶν πνευματικῶν καὶ σω-
ματικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ δεξιότητων.

Ἐπειδὴ δὲ ἀντιλαμβανόμενοι τὰς μικρὰς αἰσθητικὰς συμ-
μετρίας κάμνομεν διαφόρους ἐπ' αὐτῶν κρίσεις ἐνῶ παραμε-
λῶμεν τὰ σοβαρώτατα ἐπ' αὐτῶν προβλήματα· διότι ἀπὸ
τὰς συμμετρίας τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν υἰείαν, τὰς νόσους, τὰς
ἀρετὰς καὶ κακίας καμμία δὲν εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν συμ-
μετρίαν, ἢ ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς ψυχῆς
πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα», ¹ καὶ ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ, ἢ ἡ ὁποία εἶναι
ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ σῶμα, πολὺ ἰσχυρὰ καὶ μεγάλη, ὅταν ὀ-
δηγεῖ ἀσθενέστερον καὶ μικρότερον ὀργανισμόν, τότε τὸ «ὄ-
λον ἔστι οὐ καλὸν ζῶον» ² διότι πράγματι εἶναι «ἀσύμμετρον
καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑψίστας συμμετρίας» ³ οἷαι εἶναι ἡ ἄρμο-
νία τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, ἐνῶ «τὸ ἀντιθέτως ἔχον σύνο-
λον», ὅταν δηλαδὴ «ψυχὴ ἰσχυρὰ» συνδεθῆ με «σῶμα ἰ-
σχυρὸν καὶ πληρὲς υἰείας», τότε τὸ ὄλον ζῶον εἶναι ἡ
τελειότερα ἐκδήλωσις ἄρμονίας». Διὰ τοῦτο πρέπει πρὸς δη-
μιουργίαν συμμετρίας νὰ δημιουργηθῆ ψυχὴ ἰσχυρὰ με σῶ-
μα ἰσχυρὸν καὶ πληρὲς υἰείας. Διότι τότε ἔχομεν τὴν τελειο-
τέραν ἐκδήλωσιν ἄρμονίας, ⁴ ἐν ᾧ ὅταν ἡ ψυχὴ ἢ ἡ ὁποία
εἶναι ἀνωτέρα τοῦ σώματος, διαταράσσοι τὴν ἐσωτερι-
κὴν γαλήνην, δημιουργεῖ διαφόρους ἀνωμαλίας καὶ κατατρύ-
χει τὸ ἀσθενικὸν σῶμα, ⁵ ἢ ὅταν ἀναπτυχθῆ εἰς ἀσθενικὴν διά-
νοιαν σῶμα ἰσχυρὸν καὶ ὑπερισχύσει αὐτῆς καὶ καταστήσει
ταύτην ἀμνήμονα, δυσμαθῆ, τότε πάλιν πρὸς καταπολέμησιν τῆς
ἀσύμμετρίας ταύτης ἐπιβάλλονται σύμμετροι κινήσεις πνεύμα-
τος καὶ σώματος «νὰ μὴ κινῶμεν δηλαδὴ τὴν ψυχὴν ἄνευ σώ-
ματος οὔτε τὸ σῶμα ἄνευ τῆς ψυχῆς διὰ νὰ γίνουν καὶ τὰ δύο
στοιχεῖα ἀμυνόμενα, ἰσορροπημένα καὶ υἰγιή». ⁶

Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὀρμώμενος ὁ φιλόσοφος κα-
ταδικάζει τὴν μονόπλευρον τοῦ σώματος ἢ τοῦ πνεύματος ἀ-
νάπτυξιν καὶ ἄσκησιν. Διὰ τοῦτο συνιστᾷ καὶ εἰς τοὺς ἀσχολο-
μένους με σοβαρὰς μελέτας ὡς εἰς τὸν ἐπιδιδόμενον εἰς λεπτὰ
μαθηματικὰ θεωρήματα ἢ «τὸν ἄλλην τινα σφόδρα μελέτην δια-
νοίᾳ κατεργαζόμενον καὶ τὴν τοῦ σώματος ἀποδοιέον κίνησιν
γυμναστικῆ προσομιλοῦντα», ὡς «καὶ τὸν σῶμα ἐπιμελῶς
πλάττοντα τὰ τῆς ψυχῆς ἀνταποδοτέον κινήσεις μουσικῆ καὶ
πάσῃ φιλοσοφίᾳ προσχρώμενον» ⁷ ἐὰν πρόκειται αὐτὸς «καλὸς
μὲν ἄμα δὲ ἀγαθὸς ὀρθῶς κεκλήσθαι», ⁸ ἐξαρτωμένης οὔτω

¹) Πλάτ. Τίμ. 87 d.

²) Αὐτόθι.

³) Πλάτ. Τίμ. αὐτόθι.

⁴) Ἐνθα ἀνωτ. 87 b.

τῆς σωματικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου ἐκ τῆς καταλλήλου καὶ συμφυοῦς πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ σῶμα ἀγωγῆς.

Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει κατὰ πανόμοιον τρόπον νὰ ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος «τὸ τοῦ παντός ἀπομίμωμος εἶδος», ¹ τὴν ἰδέαν τουτέστιν «τοῦ ὄντως "ὄντος», τὸ ὁποῖον, ἀφ' οὗ συνέλαβεν, ὡς Νοῦς, τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου καὶ ἀφοῦ ἔθεσεν ὡς «εἰς τύπον» τὴν παγκόσμιον διάχυτον καὶ ἀσύντακτον ὕλην, ἐκίνει καὶ ἐκινεῖτο μετ' αὐτῆς, τὴν ὁποίαν, τοιουτοτρόπως μετέτρεψεν εἰς ζῶσαν ὕπαρξιν, εἰς «ζῶν ἔννοον», τὸ ὁποῖον «κινουὺν καὶ κινούμενον» ὡς δημιουργὸς αἰτία καὶ ἐπομένως καὶ δύναμις, ἀνέπτυξε τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἁρμονίαν.

101. Συνδυασμὸς Γυμναστικῆς καὶ Ἰατρικῆς.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς ἓν μικρογραφία κόσμος, τοῦ ὁποίου ἡ κίνησις εἶναι ζωὴ. Διὰ τοῦτο οὗτος ὀφείλει πικροτε καὶ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως νὰ καλλιεργῆ καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὕλικου καὶ πνευματικοῦ τοῦ ἐν ταυτῷ στοιχείου.

Διότι ἐάν, ὅταν μὲν τὸ σῶμα εὑρίσκετο εἰς ἡρεμίαν, ὁ ἄνθρωπος παρέδιδε τοῦτο εἰς τὰς συνήθεις γυμναστικὰς κινήσεις τότε τοῦτο θὰ κατεστρέφετο· ἐνῶ ὅταν ἡ κίνησις αὕτη ἀπομιμείται αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ὠνομάσαμεν τροφὸν καὶ μητέρα τοῦ παντός γῆν, καὶ κινεῖ καὶ προασπίζει τὸ σῶμα ἀναλόγως τῆς φύσεως ἐκάστου τμήματός του καὶ προκαλεῖ λελογισμένας ἐπηρείας ἐπὶ τῶν περιπλανωμένων σωματικῶν παθήσεων καὶ κατορθοῖ νὰ ἐπιφέρῃ τάξιν μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, καθὼν ἐλέγομεν τρόπον προκειμένου περὶ τῆς παγκοσμίου τάξεως τότε αὕτη, παραθέτουσα ὄχι ἐχθρὸν πρὸς ἐχθρὸν ἀλλὰ παρασκευάζουσα φίλον εἰς φίλον θὰ δημιουργήσῃ τὴν σωματικὴν ὑγείαν, ὁμοίαν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἡ κινουμένη γῆ δημιουργεῖ δι' ἑαυτὴν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ» ἐξασφαλίζουσα οὕτω γενικὴν εὐεξίαν.

Ἐπειδὴ δὲ «ἐκ τῶν κινήσεων, ἡ κίνησις ἡ γενομένη ἐντὸς τινός καὶ προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ ἰδίου πάλιν εἶναι ἡ τελειοτάτη κίνησις, διότι αὕτη εἶναι συγγενῆς πρὸς τὴν διανοητικὴν καὶ τὴν τοῦ παντός, ἐνῶ ἡ κίνησις ἡ προκαλουμένη ἐπ' ἄλλου τινός εἶναι χειροτέρα· καὶ ἡ χειρίστη ὄλων εἶναι ἡ κίνησις ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐνῶ τὸ σῶμα ἀκίνητε καὶ εὑρίσκεται εἰς ἡσυχίαν, κινεῖ

¹) Πλάτ. Τίμ. 87 b.

²) Πλάτ. Τίμ. 87 e - 88 b.

αὐτὸ δι' ἄλλων δυνάμεων· διὰ τοῦτο κινήσεις τῶν αὐτομάτων σωματικῶν ἐκκρίσεων καὶ συνθέσεων πρέπει νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀρίστη, ὡς δευτέρας δὲ σημασίας ἔρχεται ἡ κινήσεις τῶν αἰωρήσεων, ὡς εἰς τὰ ταξείδια καὶ τῶν ἀκόπων ἐποχήσεων, ὅπου συμβαίνει νὰ γίνωνται τοιαῦται. Τρίτον δὲ κατ' ἀξίαν χρήσιμον εἶδος κινήσεως εἶναι τὸ διὰ τῆς φαρμακευτικῆς ἐπιστήμης παρασκευαζόμενον φάρμακον, τὸ κατόπιν βίας παρεχόμενον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς πρὸς θεραπείαν»,¹ τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ εἰς τὸν ὄργανισμόν τὰς ἀναγκαίας πρὸς θεραπείαν κινήσεις.

Ἄλλ' ἀφ' οὗ αἱ αὐτόματοι κινήσεις τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἔρχονται εἰς πρώτην γρομμῆν καὶ ἔπονται αἱ γυμναστικαὶ καὶ μάλιστα αἱ ὄχι ἄκοποι κινήσεις ἐπιβάλλεται ἡ σωματικὴ ἀσκήσις καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἐγκατάλειψις τῶν φαρμάκων.

Διότι «ἄνθρωποι μόνον μὲ χωρὶς νοῦν καταφεύγουν εἰς τὴν χρῆσιν φαρμάκων πρὸς ἀπόκτησιν ὑγείας, ἡ ὁποία δύναται μὲ ἀπλὴν ἀλλαγὴν διαίτης καὶ διὰ σωματικῶν ἀσκήσεων νὰ ἐπέλθῃ.»²

Καθ' ὅσον «τὰ νοσήματα, ὅσῳ μὴ μεγάλους ἔχει κινδύνους οὐκ ἐρεθιστέον φαρμακείαις. Πᾶσα γὰρ ξύστασις νόσου τρόπον τινὰ τῆς τῶν ζώων φύσει προσέηκεν».³

Κατὰ τὸν Πλάτωνα, ὄντα καὶ ἰατρόν, ἄριστον εἶναι ὄχι ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς νόσου, ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν αὕτη εἶναι ἀνίατος ἀλλ' ἡ δημιουργία μιᾶς ζωῆς βιωτῆς διὰ τὸν ἀσθενῆ⁴ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁ ἰατρός ὀφείλει νὰ μὴ κινή τὰ νοσήματα, «τὰ κακῶς καλῶς ἔχοντα». Διότι ὁ ἐρεθισμὸς τῶν περικλείει κινδύνους.

Διὰ νὰ μὴ καταστῆ δὲ τὸ σῶμα ἐπιρρεπὲς εἰς νόσους καὶ μαλθακότητα. «Μετὰ δὲ τὴν μουσικὴν γυμναστικῆν θρεπτέοι οἱ νεανῖαι».⁵ Ἰνα δὲ καταστοῦν οὗτοι ἱκανοὶ μετὰ τῆς ἄλλης ἀγωγῆς καὶ ἐπαρκεῖς ὡς πολῖται καὶ ἄνθρωποι ἠθικοὶ «δεῖ ταύτη ἀκριβῶς τρέφεσθαι ἐκ παίδων διὰ βίου».⁶

Διότι διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ σωματικὴ ἀκμὴ διὰ τὴν ὁποῖαν τόσον ἐφρόντιζεν ἡ Πλατωνικὴ ἀγωγή, ἡ ὁποία, θαυμάζουσα τὴν Σπαρτιατικὴν λιτότητα, συνίστα τὴν ἐπ' ἄνοδον εἰς τὴν Ὀμηρικὴν διαίταν, ἡ ὁποία κατεδίκαζε τὴν πληθώραν τῶν ἐδεσμάτων καὶ ἤρκεῖτο εἰς «ὄπτα κρέατα...στρατιώταις εὖπορα»⁶

Ὁ Πλάτων εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ἡ γυμναστικὴ διὰ νὰ

¹) Πλάτ. Τίμ. 89.

²) Πλάτ. Πολιτ. 403 α.

³) » » 403 β.

⁴) Αὐτόθι.

⁵) »

⁶) Πλάτ. Πολιτ. 403 ε.

καταστή ἐπωφελῆς πρέπει νὰ διέπηται καὶ νὰ καθοδηγηται ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν. Καὶ ὡς παράδειγμα φέρει τὸν γνωστὸν διδάσκαλον τῆς γυμναστικῆς Ἡρόδικον, ὅστις «ἐπειδὴ ἦτο φιλάσθενος διὰ τοῦτο ἀφ' οὗ συνεδύασε τὴν γυμναστικὴν μετὰ τῆς ἰατρικῆς κατ' ἀρχὰς μὲν ἐθεραπεύθη καὶ κατόπιν ἐθεράπευσε πολλοὺς ἄλλους, ἀπομακρύνας πολὺ τὸν θάνατον. Διότι οὗτος παρακολουθῶν τὴν θανατηφόρον του νόσον δὲν ἦτο ὡς νομίζω ἰκανὸς νὰ θεραπεύσῃ τελείως ἑαυτὸν καὶ ἐνῶ ἀπησχολεῖτο εἰς τὴν ἰδιωτικὴν του ἐργασίαν ἐθεράπευεν ἑαυτὸν καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν καὶ χωρὶς νὰ τολμᾷ νὰ παραβῇ τὴν συνηθισμένην του διαίταν, κατέστη ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὸν θάνατον, φθάσας εἰς βαθὺ γῆρας».¹

Ὡς βλέπομεν ὁ Πλάτων ἐγινεν εἰσηγητὴς τῆς διαιτητικῆς γυμναστικῆς ὡς ὑποδεικνύει αὐτὴν ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη, ἡ ἀπαιτοῦσα ἀπὸ τοῦς γυμναστάς πλήρη ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν, γνῶσιν ἀνατομικὴν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὴν θέσιν ἐκάστου μυὸς ὡς καὶ τὴν κίνησιν, ἧτις τονώνει τοῦτον, τὸ εἶδος τῆς ἀσκήσεως, ἡ ὁποία προσιδιάζει εἰς ἑκάστην ἡλικίαν καὶ φύλον.

Ἐπὶ πλέον εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ἡ διαρκὴς μας προσήλωσις πρὸς τὴν ἰατρικὴν καὶ τὰς ἐπιταγὰς αὐτῆς εἶναι καὶ διαρκὲς ἐμπόδιον τοῦ νοῦ, ὅστις ἀδυνατεῖ οὕτω νὰ ἐπιτελέσῃ σπουδαῖόν τι. Ὑπὸ τοιαύτας λοιπὸν συνθήκας πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ ἰατρικὴ «ἐπιμέλεια αὕτη, οὕσα περαιτέρω γυμναστικῆς»² καὶ διὰ τοῦτο «περιττὴ καὶ πρὸς οἰκονομίας καὶ στρατείας καὶ πρὸς ἐδραίους ἐν τῇ πόλει ἀρχὰς δύσκολος»³ καὶ τὸ χεῖριστον πάντων, «ὅτι καὶ πρὸς μαθήσεις ἄστινασοῦν καὶ ἐννοήσεις τε καὶ μελέτας καὶ πρὸς ἑαυτὸν χαλεπή».⁴

Ἐπειδὴ αὕτη πάντοτε «αἰτιᾶται κεφαλῆς διατάσεις καὶ ἰλίγγους εἰς φιλοσοφίας ἐγγίγνεσθαι»,⁵ διὰ τοῦτο ἡ ἰατρικὴ αὕτη, ἡ αἰωνίως μόνον νόσους καὶ ὀργανικὰς παθήσεις διακρίνουσα, γίνεται «ὄπη ἀσκεῖται καὶ δοκιμάζεται πάντῃ ἐμπόδιος»⁶ Ἐπὶ πλέον ὑποβάλλει εἰς τὰ ἄτομα μίαν ἔμμονον ἰδέαν, ὅτι πάσχουν ἀπὸ νόσον ἀνίατον «κάμνειν γὰρ οἷεσθαι ποιεῖ αἰεὶ»⁷ αὐτά.

Ἐπειδὴ δὲ ὅλαι αἱ λειτουργίαι καὶ ἐνέργειαι πρέπει νὰ ἀποβλέπουν εἰς τὴν κρατικὴν ἢ τὴν ὀλοκληρωτικὴν πρόοδον, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἰατρικὴ εἶναι ὠφέλιμος ὡς ἐπιστήμη ὅταν διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς της «μὴ βλάπτει τὰ πολιτικά». «Ὅταν κατὰ Σπαρτιατικὴν νοοτροπίαν δὲν φροντίζει νὰ παρατείνῃ τὴν σωματι-

1) Πλάτ. Πολιτ. 403 e.
2) » » 417 α d.
3) » » 407 e.
4) » » 408 α-c.
5) » » 408 d.
6) » » 498 e.

κήν αδυναμίαν, εις ἄτομα καθ' ἑαυτὰ ἀσθενικά «φαρμάκοις καὶ τομαῖς»,¹ ἄτομα, τὰ ὅποια διὰ τῆς μεταβιβάσεως τῆς παθήσεώς των θὰ διαιώνιζον τὸν ἐκφυλισμὸν καὶ τὴν σωματικὴν αδυναμίαν εἰς νέας ὑπάρξεις οὐδὲν τὸ ἐνθαρρυντικὸν ὑποσχόμενας.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ ἰατρικὴ εἶναι μίᾳ σκόπιμος πρὸς εὐημερίαν τῆς Πολιτείας ἐνέργεια. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ὄργανωτὴς τῆς ἰατρικῆς Ἀσκληπιὸς ἦτο μὲν πολιτικός, ἀλλ' ὡς ἰδιοτελής κατεκεραυνώθη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὸν Πίνδαρον διότι ἤρχισε νὰ ἐξασκῆ αὐτὴν ἐπ' ἀμοιβῆ καὶ οὐχὶ δωρεάν καὶ ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ.²

102. Συνδεδυχομένη ἀγωγή γυμναστικῆς καὶ μουσικῆς.

Κανὼν ἀπαραίτητος ἦτο ἡ γυμναστικὴ νὰ μὴ παρέχεται ποτὲ ἄκρατος ἀλλὰ μετὰ τῆς ἄλλης παιδείας, τῆς μουσικῆς.

Ὁ Πλάτων ἐπηρεασμένος προφανῶς ἀπὸ τὴν ἀγαθὴν ἐπίδρασιν τῆς συγκεκριμένης ἀγωγῆς ἐκ γυμναστικῆς καὶ μουσικῆς, ὡς ἐγένετο αὐτῇ εἰς Σπάρτην καὶ Ἀθήνας, ὑποστηρίζει ταύτην. Διότι ἐφρόνει διὰ «τοὺς ἀσκοῦντας μὲν τὰ σώματα, τῆς δὲ ψυχῆς ἡμεληκότας, ἕτερόν τι πράττειν τοιοῦτον τοῦ μὲν ἄρξαντος ἀμελεῖν, περὶ δὲ τὸ ἀρξάμενον ἐσπουδακέναι». ³ Διότι, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἐπίκτητος «ψυχὴν σώματος ἀναγκαιότατον ἴσθαι, τοῦ γὰρ κακῶς ζῆν τὸ τεθνάναι κρεῖσσον». ⁴ Διὰ τοῦτο οἱ λίαν εὐαίσθητοι καὶ ἔμμουσοι Ἀθηναῖοι ἔσκωπον οὐχὶ ἀδίκως τὸν Κίμωνα, ὡς «οὔτε μουσικὴν οὔτε ἄλλο τι μάθημα τῶν ἐλευθερίων καὶ τοῖς Ἑλλησιν ἐπιχωριάζόντων ἐκδιδαχθῆναι». Διότι, ὡς ἔλεγον, εἶχε «Πελοποννήσιον τὸ σχῆμα τῆς ψυχῆς... φαῦλον καὶ ἄκομψον». ⁵

Γνωστὸν δὲ ἦτο παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ σκῶμμα «Οὐδὲν ἐπίσταται οὐδὲ νεῖν οἷδέ γυμναστικὴν», τὸ λεγόμενον διὰ τοὺς ἀμούσους καὶ ἀγυμνάστους ἐκ τῶν Ἀθηναίων.

Διότι κατὰ τὴν ἀρχαίαν παιδαγωγικὴν ἀντίληψιν ἡ ἀγωγή ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνάλογος καὶ νὰ βαίνη ἡ γυμναστικὴ παραλλήλως πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀγωγήν. Καθ' ὅσον οἱ «γυμναστικῇ ἀκράτῳ χρησάμενοι ἀγριότεροι τοῦ δέοντος ἀποβαίνουσιν οἱ δὲ μουσικῇ μαλακώτεροι αὖ γίνονται», ⁶ ἀφοῦ εἶναι

¹) Πλάτ Πολιτ.

²) Ἐνθα ἄνωτ. 407 e.

³) Πλάτ. Κλειτοφ. 407 e.

⁴) Dissert Epicti Fragmenta 422. Λειψία 1898.

⁵) Παράλ. Βίοι Πλουτ. τόμ. 5 σελίς 6 Λειψία 1728.

⁶) Πλάτ. Πολ. 411.

γνωστόν ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις «γυμναστικῇ ἂν πολλά πονῆ καὶ εὐ-
ωχῆται εὖ μάλα, μουσικῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας μὴ ἄπτηται, οὐ
πρῶτον μὲν εὖ ἰσχῶν τὸ σῶμα φρονήματός τε καὶ θυμοῦ ἐμ-
πιπλάμενος, ἀνδρειότερος αὐτός ἐαυτοῦ γίγνεται;», ¹ ἀποβαί-
νων διὰ τῆς μονομεροῦς γυμναστικῆς ἐπιδόσεως βάνουσος
καὶ ξένος πρὸς κάθε εὐγενές καὶ ἀνθρωπιστικὸν στοιχεῖον.

Διὰ τοῦτο «μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ θρεπτέοι οἱ νέοι». ²
ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Καθ' ὅσον ὁ σκοπὸς τῆς συνδεδυα-
σμένης ἀγωγῆς ἦτο ἡ ψυχικὴ ἐξυγιανσις, ἡ ὁποία μετὰ τοῦ
πνεύματος ἠδύνατο νὰ κατοικήσῃ μόνον εἰς ὑγιές σῶμα. Καὶ
ἀμφοτέρα (γυμναστικὴ καὶ μουσικὴ) κινδυνεύουσι τῆς ψυχῆς ἕ-
νεκα τὸ μέγιστον καθιστάναι.» ³

Ἡ δὲ ἀνθρωπίνη διάνοια, ἐξαρθεῖσα εἰς τὴν γνῶσιν τῆς
ἐν τῷ ἀνθρώπῳ φύσεως, ἐξεῦρε τὰ μέσα τῆς θεραπείας, τῆς δι-
φυοῦς αὐτῆς καταστάσεως διὰ τῆς γυμναστικῆς καὶ μουσικῆς.

Διότι ὡς λέγει: «Πρὸς θεραπείαν τῶν δύο τούτων, αἱ ὁ-
ποῖαι εἶναι δύο ὀργανικαὶ καταστάσεις, ἐγὼ τουλάχιστον θά
ἠδυνάμην νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι, ὡς φαίνεται, κάποιος θεὸς ἐδώρη-
σεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους δύο τέχναις, τὴν μουσικὴν καὶ γυμνα-
στικὴν, πρὸς περιορισμὸν τῆς θυμοειδοῦς καὶ ἀνάπτυξιν τῆς
φιλοσόφου φύσεως καὶ ὅχι πρὸς ἐπὶ τούτῳ θεραπείαν τῆς ψυ-
χῆς καὶ τοῦ σώματος ἐκτός ἂν αὕτη προκύψῃ ὡς ἐκ περισσοῦ
ἀλλὰ κυρίως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν δύο τούτων φύσεων, ὅπως
αὗται ἐντεινόμεναι ἢ χαλαρούμεναι προσαρμοζῶνται μέχρι τοῦ
πρέποντος σημείου.» ⁴

Πρὸς ἐξυπηρέτησιν λοιπὸν τοῦ «θυμοειδοῦς» καὶ «φιλο-
σόφου» ἐν ἡμῖν στοιχείου καὶ ὅχι πρὸς θεραπείαν τῆς ψυχῆς
καὶ τοῦ σώματος ἐκτός ἐὰν αὕτη θά ἐπήρχετο ἐν τῇ πορείᾳ
καὶ δευτερευόντως, θεὸς καὶ ὅχι ὁ ἀνθρώπος, τὸ ἀναχθὲν
δηλαδὴ εἰς ἀνωτέρους ὀρίζοντας πνεῦμα, ἐφεῦρε καὶ ἐφήρμοσε
τὴν μουσικὴν καὶ γυμναστικὴν, ἵνα κατορθωθῇ καὶ ἐπέλθῃ κα-
νονικὴ καὶ ἁρμονικὴ προσαρμογὴ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων
ρόπων: τῆς ὀρμητικῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς φιλομαθοῦς ἀφ' ἑτέρου
ἐν ἡμῖν τάσεως, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς διμεροῦς ταύτης ἀγωγῆς
θά ἀνεπτύσσοντο κανονικῶς καὶ ἁρμονικῶς, μέχρι σημείου ὥσ-
τε νὰ μὴ ὑπερβῇ ἡ μία τάσις τὴν ἄλλην.

Ἐπειδὴ δ' ὡς ἐλέχθη, ὁ νομοθέτης ἀποβλέπων «πρὸς
τὸ θυμοειδές» ἐξεῦρε «τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς πόνους» ⁵ καί...
«ἐκεῖνο (τὸ θυμοειδές) ἐγείρων πονήσει μᾶλλον ἢ πρὸς ἰσχύον», ⁶
διότι τοῦτο εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποῖαν τύχῃ ὀρθῆς διαπαι-
δαγωγήσεως «ἀνδρείον ἂν εἶη», ⁷ τότε θά ἀπέβαινε κατάλληλον δι

¹⁻⁷) Ἐνθα ἀνωτέρω 410-411

ἐλευθέρους ἄνδρας ἐνῶ «μᾶλλον ἐπιταθὲν τοῦ δέοντος σκληρὸν καὶ χαλεπὸν γίγνοιτ' ἄν». ¹

Ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἀντιθέτου τὸ «ἡμερον» τῆς φιλοσόφου φύσεως ὅταν χαλαρωθῆ ὑπὲρ τὸ δέον «μαλακώτερον ἄν εἴη τοῦ δέοντος» ² ἐνῶ ὅταν κανονικῶς διαπαιδαγωγηθῆ εἶναι «ἡμερόν τε καὶ κόσμιον», διὰ τοῦτο εἶναι κανὼν ἀπαραίτητος οἱ μέλλοντες πολῖται νὰ ἔχουν καὶ τὰς δύο ταύτας φύσεις ἐν ἀρμονίᾳ. Διότι «τοῦ μὲν ἡρμωσμένου σώφρων τε καὶ ἀνδρεία ἢ ψυχὴ τοῦ δὲ ἀναρμόστου δειλὴ καὶ ἀγροῖκος.» ³ Ἡ συνδυασμένη αὕτη ἀγωγή εἶναι καὶ ἡ ἀρίστη. Διότι ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν λιτὴν διαίταν ⁴ καταργεῖ «τὴν αἰσχροὴν καὶ κακὴν παιδείαν», ⁵ τῆς ὁποίας μεγαλύτερον τεκμήριον δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ λάβῃ «ἢ τὸ δεῖσθαι ἰατρῶν καὶ δικαστῶν ἄκρων μὴ μόνον τοὺς φαύλους τε καὶ χειροτέχνους ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐλευθέρῳ σχήματι προσποιουμένους τετράφθαι» ⁶.

Ἐξ ὧν ἄχρι τοῦδε ἐλέχθησαν ὁ Πλάτων κατ' οὐσίαν προτάσσει τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν τῆς πνευματικῆς τοιαύτης. Διότι ὅπως καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει: «Ἐπειδὴ ἡ λογικὴ ἔπεται καὶ προηγεῖται ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἐπειδὴ τὸ σῶμα πρέπει νὰ καταστῆ ἰσχυρὸν διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς θεμέλιον στερεὸν πρὸς οἰκοδόμησιν ὑγιοῦς ὀργανισμοῦ, διὰ τοῦτο ἡ γυμναστικὴ ἄσκησις πρέπει νὰ προηγηθῆ πάσης ἄλλης ἀγωγῆς.» ⁷

Φρονεῖ καὶ οὗτος ὅτι ἡ γυμναστικὴ ἀγωγή πρέπει νὰ βαίῃ ἐξελικτικῶς, νὰ ἀποφεύγωνται «οἱ πολλοὶ πόνοι» ⁸ πρὸς τοὺς παῖδας; Διότι «ἀπεργάζονται θηριώδεις» ⁹ αὐτοὺς καὶ ὄχι ἀνδρείους. Ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ «ληστρικὰ φύλα», ¹⁰ εἰς τὰ ὁποῖα πρωταγωνιστεῖ «τὸ θηριώδες» τῶν κατοίκων τῶν ὄρυμων καὶ ὄχι «τὸ καλόν» τῶν πεπολιτισμένων κοινωνιῶν.

Καταδικάζει ἐπίσης τὴν μονομερῆ γυμναστικὴν ἐπίδοσιν ἣτις ἐπιφέρει σωματικὴν ἐξάντλησιν καὶ ἐκφυλισμὸν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ὡς συνέβη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας «καὶ τοῖς γυμνασίοις καὶ τοῖς πολεμικοῖς ἀγῶσι λειπομένοις ἐτέρων.» ¹¹

Εἶναι καὶ οὗτος τῆς γνώμης ὅτι ἡ γυμναστικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογος καὶ πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἀτόμου καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ, παρεχομένη κατ' ἀναλογίαν πρὸς αὐτὰς καὶ ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἄλλην ἀγωγὴν.

^{1,2}) Πλάτ. Πόλιτ. 410 c-411.

³) Πλάτ. Πολ. 411.

⁴) Αὐτόθι 404 c-405.

⁵) » 405 b.

⁶) » 405 d.

⁸⁻¹¹) Ἀριστ. Πολιτ. 1338-1338 d παράβ Πλάτ. Πολιτ. Γ. γ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

103. Ἀγωγή ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι δεκάτου τρίτου ἔτους.

Μετὰ τὴν πρώτην ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ τὴν δημιουργίαν διὰ τῶν εἰδικῶν ἀσκήσεων ἀκμαίου καὶ ὑγιοῦς σώματος, χαρακτηῆρος σταθεροῦ, γεννᾶται τὸ ζήτημα ἀπὸ ποίας ἡλικίας ὁ παῖς πρέπει νὰ μανθάνῃ γράμματα.

Ὁ Πλάτων ὑποστηρίζει ὅτι ὁ μέλλων νὰ καταστῆ «μέτριος» ἄριστος πολίτης πρέπει ἀρχικῶς μὲν νὰ διδαχθῆ «γράμματα» κατόπιν «λύραν», μουσικὴν δηλαδή, λέγει: «Κατάλληλος μὲν χρόνος διὰ νὰ κάνουν οἱ παῖδες ἑναρξιν τῶν μαθημάτων διὰ μὲν τὰ γράμματα εἶναι τὸ δέκατον ἔτος, νὰ παραμένουν δὲ εἰς αὐτὰ ἐπὶ τρία ἔτη ἐνῶ κατάλληλος χρόνος διὰ νὰ ἀρχίσουν τὴν μουσικὴν εἶναι τὸ δέκατον τρίτον ἔτος καὶ νὰ παραμένουν εἰς αὐτὴν ἐπὶ τρία ἔτη. Καὶ οὔτε περισσότερα οὔτε ὀλιγώτερα. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὰς γραμματικὰς γνώσεις πρέπει νὰ ἀσκῶμεν αὐτὰ μέχρι τοῦ σημείου νὰ μάθουν νὰ γράφουν καὶ νὰ ἀναγιγνώσκουν. Τὰ παιδιά δὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἡ φύσις δὲν ὤπλισε μὲ πνευματικὰ προσόντα, ὥστε νὰ μανθάνουν μὲ ἀκρίβειαν καὶ ταχύτητα ἐντὸς τοῦ καθωρισμένου χρόνου τὰ διδασκόμενα μαθήματα νὰ τὰ ἐγκαταλείπωμεν», ¹ διὰ νὰ τραπῶσιν εἰς βιοποριστικὰς διὰ τὴν ὀλότητα ἐργασίας καὶ τέχνας, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἠδύναντο νὰ διαπρέψουν ὡς εἰδικευμένοι γεωργοὶ τεχνῖται καὶ ἐργάται.

Ὡστε μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ δεκάτου καὶ ὄχι, ὡς συνέβαινε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, τοῦ ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας του, ὁ παῖς θὰ παρεδίδετο εἰς τὸν γραμματιστὴν καὶ μετὰ τριετίαν εἰς τὸν κιθαριστὴν πρὸς γνώσιν τῶν στοιχείων τῆς γραμματικῆς καὶ μουσικῆς, εἰς τὰς ὁποίας ὁ κύκλος θὰ ἦτο τριετῆς ἀποκλειομένης πάσης παρατάσεως.

Καὶ οὕτως οἱ παῖδες χωρὶς νὰ ματαιοπονοῦν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς ἔργα σύμφωνα καὶ πρὸς τὴν φύσιν καὶ πρὸς τὰς πνευματικὰς τῶν δυνάμεις, γενόμενοι λίαν ἔνωρις χρήσιμοι εἰς τὴν Πολιτείαν. Ὁ Πλάτων συνιστῶν στοιχειώδη ἐκπαί-

¹) Πλάτ. Νόμ. 810 c.

δουσιν ἦτο ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν ἐν Σπάρτῃ ἀγωγὴν ἐν τῇ ὁποίᾳ «γράμματα μὲν οὖν ἕνεκα χρείας ἐμάνθανον ἢ δ' ἄλλη παιδεία πᾶσα πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο καὶ καρτερεῖν πονοῦντα καὶ νικᾶν μαχόμενον».¹

Ἐνῶ ὁ Πλάτων διακρίνει, ὡς συνεχιζόντες, θὰ ἴδωμεν ὀκτὼ στάδια ἀγωγῆς ἦτοι:

- α) τὸν πρὸ τῆς γεννήσεως χρόνον. (Ἵγιεινὴ διαίτα γονέων πρὸς γέννησιν ὑγιῶν τέκνων.)
- β) » ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι 3ου ἔτους (Γένεσις πρώτης ἠθικῆς καὶ σωματικῆς ἀκμῆς.)
- γ) » » » 3ου » 6ου » Γένεσις χαρακτήρος καὶ θάρρους καὶ πρώτων γνώσεων.)
- δ) » » » 6ου » 10ου » (Πρῶται σωματικαὶ ἀσκήσεις.)
- ε) » » » 10ου » 13ου » (Ἀνάγνωσις γραφῆ ἀριθμητικὴ)
- στ) » » » 13ου » 16ου » (Στοιχειώδεις μουσικαὶ γνώσεις
- ζ) » » » 16ου » 21ου » καὶ διαφοροποιήσις ἀγωγῆς.)
- η) » » » 21 » τέλους τῆς ζωῆς (Ἐφαρμογὴ Εἰδικεύσεων).

Ἄριστοτέλης διακρίνει μόνον ἕξ τοιαῦτα: ἦτοι

α) τὸν πρὸ τῆς γεννήσεως χρόνον.

β) » ἀπὸ τοῦ 1ου μέχρι 5ου ἔτους, ὡς χρόνον ἠθικῆς καὶ σωματικῆς προπονήσεως.

γ) » » » 5ου » 7ου » » χρόνον εἰσαγωγῆς εἰς γενικὰς ἀληθείας.

δ) » » » 7ου » 15ου » » χρόνον σωματικῆς ἀγωγῆς καὶ πρώτης παιδείας.

ε) » » » 15ου » 21ου » » χρόνον παιδείας καὶ πνευματικῆς ἀγωγῆς.

στ) » » » 21ου » » » χρόνον ἐπιστήμης.

Συγκεφαλαίων ὁ Πλάτων θεωρεῖ ὡς πρῶτα ἀπαραίτητα στοιχεῖα γνώσεως τὴν γραφὴν, ἀνάγνωσιν καὶ ἀριθμητικὴν. Ἵπ' αὐτὴν περιλαμβάνονται «τρία μαθήματα.. οἱ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς λογισμοί»...² «ἢ μετρικὴ μήκους καὶ ἐπιπέδου καὶ βάθους»,³ ἢ γεωμετρία καὶ ἢ «τῶν ἄστρων περίοδος πρὸς ἀλληλα ὡς πέφυκε πορεύεσθαι»,⁴ Καθ' ὅσον αἱ γνώσεις, αἱ σχετιζόμεναι μὲ τὴν διάταξιν «τῶν ἡμερῶν.. Ἴν δρᾷ καὶ θυσίαι καὶ ἑορταί»⁵ συμβαίνουν, παρουσιάζουν «τὴν πόλιν ἐγρηγορυῖαν καὶ «τοὺς πολίτας θεοσεβεῖς καὶ ἔμφρονας».⁶ Τελευταῖον δὲ ἀλλ' ἀναγκαιότατον μάθημα θεωρεῖ τὴν «λύραν» τὴν ἀπλὴν καὶ στοιχειώδη, τὴν Δωρικὴν, ὡς θὰ ἴδωμεν, μουσικὴν.

Ἄριστοτέλης διαιρεῖ τὰς γνώσεις εἰς χρησίμους εἰς τὸν πρακτικὸν βίον καὶ εἰς τερπνάς τοιαύτας εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἰδία ἡ φύσις ζητεῖ τοῦτο, ὄχι μόνον δηλαδὴ νὰ

¹) Πλουτ. Λυκούρ. 16.

²⁻³) Πλάτ. Νόμ. 817 e

⁴⁻⁶) Αὐτόθι 809 c. d.

δρᾶ σκοπίμως ἀλλὰ καὶ νὰ δύναται νὰ ἀργῇ, ἐνῶ συγχρόνως ἐν τῇ ἀργίᾳ τῆς τέρπει, λέγει ὅτι «τέσσαρα περίπου εἶναι τὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια οἱ ἄνθρωποι ἔχουν συνηθίσει νὰ καλλιεργοῦν: τὰ γράμματα, τὴν γυμναστικὴν καὶ μερικοὶ τὴν ζωγραφικὴν

104. Διδακτικὰ βιβλία.

Ἄλλὰ καὶ ποῖα ἄρα γε ἔπρεπε νὰ εἶναι τὰ πρῶτα διδακτικὰ βιβλία; Κατὰ τὸν φιλόσοφον τὰ ποιητικὰ ἔργα, τὰ στερούμενα ρυθμῶν καὶ ἁρμονίας εἶναι ἀκατάλληλα πρὸς διδασκαλίαν. Διότι αὐτὰ καθ' αὐτὰ «σφαλερὰ γράμμαθ' ἡμῖν ἐστὶ παρά τινων τῶν πολλῶν τοιούτων ἀνθρώπων (τῶν ἀναξίων ποιητῶν) καταλελειμμένα».¹

Τούτου ἕνεκα ὁ φιλόσοφος, ἐξετάζων τὴν γνώμην τῶν συμπολιτῶν του οἷτινες, παρέθετον εἰς τοὺς συμπληρώσαντας τὸ ἕκτον ἔτος «ἀγαθῶν ποιητῶν ποιήματα», εἰς τὰ ὅποια εὐρίσκοντο πολλαὶ συμβουλαί, ἐκθέτων δὲ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους παιδαγωγικὰς ἀντιλήψεις, προσθέτει: «Λέγω μὲν ὅτι ποιηταὶ τε ἡμῖν εἰσὶ τινες ἐπῶν ἑξαμέτρων πάνπολλοι καὶ τριμέτρων καὶ πάντων δὴ τῶν λεγομένων μέτρων οἱ μὲν ἐπὶ σπουδῆν, οἱ δὲ ἐπὶ γέλωτα ὠρμηκότες, ἐν οἷς φασὶν δεῖν οἱ πολλάκις μυρῖοι τοὺς ὀρθῶς παιδευομένους τῶν νέων τρέφειν καὶ διοκορεῖς ποιεῖν, πολυκόους τ' ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι ποιοῦντας καὶ πολυμαθεῖς, ὅλους ποιητὰς ἐκμανθάνοντας. Οἱ δὲ ἐκ πάντων κεφάλαια ἐκλέξαντας καὶ τινὰς ὅλας ρήσεις εἰς ταῦτ' ἑναγαγόντες, ἐκμανθάνειν φασὶ δεῖν εἰς μνήμην τιθεμένους, εἰ μέλλει τις ἀγαθὸς ἡμῖν καὶ σοφὸς ἐκ πολυτηρείας καὶ πολυμαθείας γενέσθαι».²

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, ὡς βλέπομεν, τοῦ τετάρτου π.Χ. αἰῶνος ὑπῆρχον καὶ ὑπεστηρίζοντο σοβαρῶς δύο γνωσταὶ καὶ παρ' ἡμῖν παιδαγωγικαὶ θεωρίαι. Κατὰ μὲν τὴν μίαν, καθ' ἣν οἱ παῖδες διδασκόμενοι ποικίλην καὶ πολλὴν ὕλην, θὰ ἐπληροῦντο ἀφ' ἐνός ἀπὸ ποικίλας καὶ πάσης φύσεως γνώσεις, πολλαὶ τῶν ὁποίων καθ' ἑαυτὰς ἀρνητικαί, θὰ ἐγνώριζον εἰς τοὺς μαθητὰς ὅλας τὰς ἀπόψεις, καθιστῶσαι αὐτοὺς πολυμαθεῖς καὶ γνώστας τῆς ζωῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως· ἐνῶ κατὰ τὴν ἄλλην ἄποψιν οἱ μαθηταὶ δὲν ἔπρεπε νὰ μανθάνουν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε πάσης φύσεως γνώσιν, ὡς ἀντίθετον καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἐντίληψιν αὐτῶν καὶ ὡς ἀδύνατον, λόγῳ τοῦ ὄγκου

¹) Ἄριστ. Πολιτ. VII Κεφ. Γ.

²) Πλάτ. Νόμ. 810.

³) » » 810 b - 811 b.

της, νά καταστή τέλειον κτήμα τούτων. Ἐνεκα τούτου λοιπὸν ἔπρεπεν ἐξ ὄλων τῶν ποιημάτων νά ἐκλέγωνται ὠραῖα καὶ ἐπαγωγικά πρὸς τὴν ἀρετὴν μέρη, τμήματα καθ' ἑαυτὰ ἄξια μελέτης, τὰ ὅποια θά ἀπετέλουν μίαν ἀνθολογίαν, κατάλληλον ὡς διδακτικὸν βιβλίον.

Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ἀθρόα καὶ πάσης φύσεως μάθησις, ἡ ὅποια κατ' ἀνάγκην εἶναι ἐπιπολαία καὶ ἄνευ βάθους γνώσις φέρει «κίνδυνον τοῖς παισίν», ¹ διὰ τοῦτο εἶναι τῆς γνώμης ὅτι αἱ πρῶται γνώσεις πρέπει νά εἶναι ἀδιάσειστος καὶ ὄχι ἀμφιταλαντευομένη, καὶ συγκεχυμένη εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν ὕλη.

Λέγε ἐπίσης τὸ περίφημον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τοσάκις ἡ νεωτέρα παιδαγωγικὴ ἐπαναλαμβάνει: «Φοβοῦμαι μὲν καὶ ταῦτα, ἃ σὺ λέγεις, μᾶλλον δ' ἔτι δέδοικα τοὺς ἡμμένους μὲν αὐτῶν τούτων τῶν μαθημάτων κακῶς ἡμμένους. Οὐδαμοῦ γὰρ δεινὸν οὐδὲ σφοδρὸν ἀπειρία τῶν πάντων οὐδὲ μέγιστον κακόν, ἀλλ' ἡ πολυπειρία καὶ ἡ πολυμαθία μετὰ κακῆς ἀγωγῆς γίνονται πολὺ μείζον τούτων.» ²

Σπουδαῖον δηλαδὴ εἶναι ὄχι ἡ πλουσία καὶ ποικίλη γνώσις ἀλλ' ἡ ὕρθὴ καὶ βαθεῖα ἐπίγνωσις τοῦ ἐγγυτέρου καὶ ἀπωτέρου πνεύματος τῆς παρασχεθείσης γνώσεως. Διότι κακὸν εἶναι ὄχι τόσον ἡ παντελὴς ἀμάθεια ὅσον ἡ πολυμαθία καὶ ἡ πολυεμπειρία, ὅταν αὐταὶ δὲν συνοδεύονται ἀπὸ ἠθικὴν ποδηγέτησιν, ἀπὸ μίαν πίστιν πρὸς τὴν ἠθικὴν

Τὸ τελευταῖον αὐτὸ μᾶς μεταφέρει εἰς τὰς γνώμας τοῦ Pestelozzi, εἰπόντος: «Ἡ Εὐρώπη μὲ τὸ λαϊκὸν ἐκπαιδευτικὸν τῆς σύστημα θά περιπέσῃ ἀπαραιτήτως εἰς τὴν πλάνην ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἀποπλάνησιν, ἡ ὅποια θά τὴν καταστρέψῃ. Ἀνυψοῦται ἀφ' ἑνὸς εἰς ἄπειρον ὕψος μὲ τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας ἀφ' ἑτέρου ἀπώλεσε πᾶσαν βάσιν φυσικῆς ἀναπτύξεως διὰ τὸ σύνολον τοῦ πληθυσμοῦ,

Εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ λαϊκὴ μόρφωσις κατέληξεν καταστάματα ματαία φλυαρία τόσον ὀλεθρία πρὸς τὴν ἀληθῆ γνώσιν, ἕν εἶδος καθαρᾶς ἀγωγῆς λέξεων, μόρφωσις ἐξ ὀλοκλήρου φαινομενικὴ, ἡ ὅποια δὲν δύναται νά δώσῃ τὴν ἡσυχον σοφίαν τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης, ἡ ὅποια ἄγει ἀντιθέτως εἰς ἀπιστίαν καὶ δεισιδαιμονίαν, εἰς τὸν ἐγωῖσμόν καὶ ἀναληγησίαν. Τὸ πᾶν δὲ ἐνισχύει εἰς τὴν γνώμην ὅτι τὸ μόνον μέσον νά μᾶς προφυλάξῃ ἀπὸ μίαν πολιτικὴν, ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀνωμαλίαν εἶναι νά ἐγκαταλείψωμεν τὴν ἐπιπολαιότητα, τὴν παρερμηνείαν καὶ τὰς πλάνας τῆς λαϊκῆς μορφώσεως, διὰ νά γνωρίσωμεν ὅτι ἡ σαφήνεια εἶναι τὸ ἀληθὲς θεμέλιον πάσης γνώσεως.» ³

¹) Πλάτ. Νόμ. 811 β.

²) Πλάτ. Νόμ. 819.

³) Hist. Pesiatorri pag 293 καὶ ἐξῆς Louisa 1858.

Ἐννοεῖται ὅτι ὑπὲρ τῆς σαφηνείας τῶν πρώτων γνώσεων εἶχε κηρυχθῆ πολὺ πρὸ αὐτῶ ὁ Rousseau καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Spenser, θεωρήσαντες αὐτάς ὡς βάσεις τῶν μελλουσῶν νὰ ἐπέλθωσιν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἡ δὲ νεωτέρα ἀγωγή ἀποδέχεται πλήρως τὰς ἀντιλήψεις ταύτας.

105 Ἠθικὴ καὶ καλαισθητικὴ ἀγωγή.

Παρακολουθοῦντες τὸν Πλάτωνα εἰς τὴν ἐκπόνησιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ του προγράμματος, σχετικῶς μὲ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀναγνώστικου τοῦ βιβλίου διὰ μαθητάς, οἱ ὁποῖοι τὸ πρῶτον εἰσέρχονται εἰς τὸ σχολεῖον, βλέπομεν ἐν συνεχείᾳ αὐτὸν νὰ προσθέτῃ τὰ ἑξῆς :

«Πράγματι αἱ περισσότεραι τῶν ἠθικῶν γνώσεων, τὰς ὁποῖας ἔχω μάθει ἢ ἔχω ἀκούσει εἰς ἔμμετρον ἢ εἰς πεζὸν λόγον ἀπὸ ἄλλας αἰ ἀναφερθεῖσαι μοῦ ἐφάνησαν περισσότερον ἀρμόζουσαι διὰ νὰ τὰς ἀκούουν οἱ νέοι. Νομίζω δέ, ὅτι δὲν θὰ εἶχον ἄλλο καλύτερον παράδειγμα νὰ ἀναφέρω ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω εἰς τὸν ἐκπαιδευτικὸν Ἐπιτηρητὴν καὶ εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ νὰ συστήσω εἰς τοὺς ἀνωτέρω νὰ διδάσκουν τὰ ἀναφερθέντα στοιχεῖα εἰς τοὺς παῖδας ὅπως καὶ τὰ ὁμοιά των ἢ τὰ ἔχοντα ἐσωτερικὴν συγγένειαν πρὸς αὐτά, ἐὰν κάπου τις, διεξερχόμενος ποιητικὰ τινα ἔργα, ἤθελε συναντήσῃ τοιαῦτα. Δὲν πρέπει δὲ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ παραλείπωνται ἀλλὰ νὰ καταγράφωνται ὅσα ἔχουν γραφῆ εἰς πεζὸν ἢ ὅσα δὲν ἔχουν μὲν γραφῆ λέγονται ὁμως ἐν εἴδει ῥίμας ὡς γνωμικὰ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ εἶναι συγγενῆ πρὸς τὰ ἀνωτέρω. Ὁ δὲ ἐπιβλέπων τὴν τήρησιν τῶν νόμων πρέπει πρῶτον μὲν νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς ἰδίους τοὺς διδασκάλους νὰ ἐκμανθάνουν καὶ ἐκθειάζουν τὰς ἀναφερθείσας ἀρχάς, νὰ μὴ χρησιμοποιοῦν δὲ ὡς συνεργάτας του τοὺς διδασκάλους, εἰς τοὺς ὁποίους αἰ ἀνωτέρω ἠθικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἤθελον τυχὸν ἀρέσει ἀλλὰ, προσλαμβάνων ἄλλους διδασκάλους νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς τοὺς νέους», ¹ πρὸς μὀρφωσιν.

Ὁ Πλάτων ὡς βλέπομεν, μὴ ἀφιστάμενος τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως καὶ παραδεχόμενος τὴν μεγάλην ἠθικὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ὡς καὶ τὴν τοιαύτην τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ πεζοῦ λόγου, τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν ρητόρων, ζητεῖ τὴν σύνταξιν πλήρους ἀνθολογίας, εἰς τὴν ὁποῖαν θὰ εὑρίσκειται πᾶν ὅ,τι ὠραῖον, ἠθικὸν καὶ λεπτὸν εἰς πνεῦμα, εἰς ἀλήθειαν, εἰς πατριωτισμὸν ἐδημιούργησεν ὁ ὠραῖος πεζὸς καὶ ἔμμετρος λόγος.

Πρὸς σύνταξιν δὲ τῆς ἀνθολογίας ταύτης συνιστᾷ τὴν σύστασιν Ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν οἵτινες ἔχοντες ὑπερβῆ τὸ πνευ-

¹) Πλάτ. Νόμ. 811 α·ε

τηκοστόν ἔτος, νά ἐγκρίνουν «πᾶν ὅ,τι ἀπό τὰ ἀρχαῖα ποιήματα θά ἐφαίνετο βτι εἶναι κατάλληλον πρὸς διδασκαλίαν ἢ ἀντιθέτως θά ἐφαίνετο κατάλληλον ἄλλο μὲν νά ἀποβάλλεται ἄλλο δὲ νά ἐπιδιορθῶται»¹ διὰ νά γίνῃ σύμφωνον πρὸς τὸν ἠθοπλαστικόν του σκοπὸν καὶ πρὸς τὴν ἀξίωσιν τοῦ ἔξωθεν ἀντανακλωμένου φυσικοῦ ὠραίου, τὸ ὁποῖο θά ἐδημιουργεῖ εἰς τὴν παιδικὴν ψυχὴν «τὸν ὀρθὸν ἔρωτα, ὅστις φυσιολογικῶς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐδημιουργήθη διὰ νά ἀγαπᾷ μὲ σύνεσιν καὶ μέτρον τὸ πραγματικὸν ὠραῖον καὶ κόσμιον»,² στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζοντα τὴν παιδικὴν ψυχὴν, ἐξιδανικεύουν καὶ ἐξυψοῦν αὐτὴν μέχρι τοῦ τελείου.

Ἐπειδὴ δὲ ἐμφύτως ἡ ψυχὴ συναρπάζεται ἀπὸ τὸ ὠραῖον καὶ ἐπειδὴ τοῦτο συμπίπτει πρὸς τὸ πρέτον καὶ ὠφέλιμον ὡς ἀνάμικτον μὲ τὸ ὀρθόν, διὰ τοῦτο οἱ ἐργάται τοῦ ὠραίου πρέπει εἰς τὴν Πλατωνικὴν Πολιτείαν νά ἐμβάλλουν εἰς τὰ καλλιτεχνικὰ τῶν δημιουργήματα τὴν «εἰκόνα τοῦ ἀγαθοῦ ἠθους» ἢ νά ἀπαγορευθῇ εἰς αὐτοὺς νά δημιουργοῦν μὴ ἠθικὰ καλλιτεχνικὰ δημιουργήματα «διότι οὕτω δὲν παρεμποδίζονται τὸ κακὸν καὶ ἀκόλαστον καὶ ἀνελεύθερον»...³ «ἵνα μὴ οἱ μέλλοντες πολιτικοὶ ἡγέται, ἀνατρεφόμενοι ἐν τῷ μέσῳ κακῶν εἰκόνων, ὅπως τὰ ζῶα εἰς δηλητηριώδη βοσκήν, κόπτοντες καὶ τρώγοντες καθ' ἑκάστην πολλὰ βλαβερά ἐξ αὐτῆς στοιχεῖα δημιουργήσουν χωρὶς νά ἀντιληφθοῦν, ἐν μέγα κακὸν εἰς τὴν ψυχὴν των»,⁴ τὴν ἠθικὴν ἐξαχρείωσιν.

Ἡ Πολιτεία, ἐπομένως, δημιουργοῦσα ἠθικὸν καλλιτεχνικὸν περιβάλλον, «ὀφείλει νά ἀξιοῖ ἀπὸ τοῦς εὐφυεῖς δημιουργοὺς νά ἀνιχνεύουν τὴν φύσιν τοῦ ὠραίου καὶ καλῶς διαπεπλασμένου στοιχείου διὰ νά ὠφελῶνται οἱ νέοι ἀπὸ πᾶν στοιχείου, ὅπως ὠφελοῦνται ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν εἰς ὑγιεινὸν τόπον». ⁵ Ἡ δὲ Πολιτεία πρέπει νά καταστή τὸς ὑγείας.

Τότε τὸ «καλὸν καὶ εὐσχημον» τοῦτο προῖόν τῶν ὠραίων τεχνῶν τῆς γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, θά ἠδύνατο νά ἐπηρέασῃ τὴν ψυχὴν τοῦ νέου ἐπωφελῶς, ὁ ὁποῖος ἀναπτυσσόμενος ἀπὸ τῆς μικρᾶς, τῆς τριετοῦς μέχρι ἐξαετοῦς καὶ δεκαετοῦς ἡλικίας του, θά ἠδύνατο νά ἔλθῃ πρὸς τοῦς συνηλικιώτας του «εἰς ὁμοιότητά τε καὶ φιλίαν καὶ συμφωνίαν»⁶ «ὡσπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὑγείαν». ⁷ Διότι ἡ δι' αὐτῶν παρεχομένη τροφή «ὅ,τι μάλιστα καταδύεται εἰς τὸ

1) Πλάτ. Νόμ. 801 c.
2) » Πολιτ. 403 b.
3) » » 401 c.
4) » » 401 d.
5) » » 401 e.
6,7) » » 401 d-e.

έντός τῆς ψυχῆς ὅτε ρυθμὸς καὶ ἄρμονία, καὶ ἐρρωμενέστατα ἄπτεται αὐτῆς φέροντα τὴν εὐσχημοσύνην καὶ ποιεῖ εὐσχήμονα ἐὰν ὀρθῶς τραφῆ». ¹

Ὁ τοιοῦτοτρόπως διαπαιδαγωγούμενος θὰ ἠδύνατο ἀμέσως καὶ εὐχερῶς νὰ ἀντιληφθῆ πᾶν ὅ,τι καλὸν πολλάκις παρελείφθη, ἢ ὅ,τι κακῶς προέκυψεν ἢ ἐδημιουργήθη, ὅστις διὰ τὴν παράλειψιν ταύτην «ὀρθῶς δυσχεραίνων», ² τὰ μὲν ὠραῖα καὶ κόσμια θὰ ἐπήνει, «χαίρων» δὲ καὶ ἀποδεχόμενος θὰ καθίστατο «καλὸς τε κάγαθος» ³ ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, τὰ δὲ «αἰσχροῦ» κατηγορῶν καὶ μισῶν ἀπὸ μικρᾶς, οἷα ἢ τοῦ ἕξαετοῦς ἢ λικία «πρὶν καὶ λόγου δυνατὸς εἶναι λαβεῖν», ⁴ θὰ ἠδύνατο κατὰ τὴν ἄφιξιν τῆς ὠρίμου ἡλικίας νὰ ἀποδεχθῆ τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ἄλλωστε γνωρίμου του πλέον ὀρθοῦ λόγου.

Διὰ νὰ εἶναι λοιπὸν ὁ ὀρθὸς λόγος οἰκεῖος εἰς ἡμᾶς, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς πρέπει νὰ δημιουργήσωμεν εἰς τὸν παῖδα ἐντέχνως πόθον ζωηρὸν πρὸς τὸ ὠραῖον καὶ ἠθικὸν προσέχοντες, ὥστε «οὐδὲν προσοιστέον μανικόν, οὐδὲ ξυγγενὲς ἀκολασίας τῷ ὀρθῷ ἔρωτι» ⁵ αὐτοῦ, ὅστις οὕτως θὰ καταστῆ ἔμμουσος πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν πολίτης, Ἐπειδὴ δὲ τὸ περιβάλλον καὶ ἡ μίμησις τῶν ὑποβαλλομένων πρωτοτύπων εἶναι, ὡς ἐλέχθη, οἱ κύριοι παράγοντες τῆς ἀγωγῆς, διὰ τοῦτο οἱ μέλλοντες πολῖται, οἱ ὁποῖοι κυρίως πρόκειται νὰ ἀποτελέσουν τὴν ἰθύνουσαν ἐν τῇ διακυβερνήσει τῆς χώρας τάξιν, ἕνεκα τῆς πνευματικῆς τῶν ὑπεροχῆς, πρέπει νὰ μιμῶνται «τὰ τούτοις προσήκοντα εὐθύς ἐκ παιδῶν: ἀνδρείους, σώφρονας, δσίους καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα». ⁶

Βλέπομεν ὅτι πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός του ζητεῖ ἀπόλυτον συμμόρφωσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, ἢ συμμόρφωσις τῶν ὁποίων ἐγγυᾶται καὶ τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τῶν παιδαγωγικῶν του ἀρχῶν. Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον· διότι διὰ νὰ διδάξῃ τίς τι, καὶ μάλιστα φρονηματιστικοῦ περιεχομένου πρέπει αὐτὸ νὰ γίνῃ πεποίθησις του, προελθοῦσα ἐκ μελέτης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ νομοθέτης πρέπει νὰ ζητῆ ἀπὸ τὸν διδάσκαλον ἀποδειχθεῖσας ἀληθείας καὶ ὄχι ἀμφιβόλους σκευασίας, ἐὰν θέλῃ ἐμπνευσμένους συνεργάτας.

Καὶ αὐτὰ μὲν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν διδασκαλίαν τῆς γλώσσης, ἢ ὁποία ἐγένετο παραλλήλως πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδός.

105. Διδασκαλία ἀριθμητικῆς.

Προκειμένου δὲ διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἄλλου ἀπαραιτήτου μαθήματος τῆς ἀριθμητικῆς, ὁ Πλάτων φρονεῖ ἢ διδά-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 401 b-c.
²) » » 401 e - 402 b.
³) » » Γ. VIII.

σκαλία αὐτῆς πρέπει νά εἶναι εὐρυτέρα καί νά ἐπεκταθῆ καί εἰς τήν γεωμετρίαν.

Εἰσερχόμενος οὗτος εἰς τόν κύκλον τῆς εἰδικῆς διδακτικῆς συνιστᾷ καί διὰ τὸ μάθημα τῆς πρακτικῆς ἀριθμητικῆς τήν συγγραφὴν ἐγχειριδίου, εἰς τὸ ὁποῖον νά ἀναγράφωνται κατὰ τὸν «έν Αἰγύπτῳ τρόπον»¹ εὐσύνοπτα καί εὐφυῆ προβλήματα τὰ ὁποῖα οἱ παῖδες θά ἠδύναντο «μετὰ παιδιᾶς τε καί ἡδονῆς μανθάνειν». ² Ζητεῖ, ὡς ἔκαμεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἡ παιδαγωγική, νά αἰσθητοποιήσῃ τοὺς ἀριθμοὺς καί νά ἐπιβάλλῃ ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τὴν διδασκαλίαν των. Διὰ τοῦτο λέγει, προκειμένου διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς διαιρέσεως, νά γίνωνται «μῆλων τέ τινων διανομαί καί στεφάνων πλείοσιν ἅμα καί ἐλάττοσιν ἀρμοτιόντων ἀριθμῶν τῶν αὐτῶν», ³ ἐνῶ παραλλήλως θά ἐγίνετο καί ἀφαίρεσις καί πολλαπλασιασμός.

Σχετικῶς πάλιν μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς προσθέσεως καί ἀφαιρέσεως συγχρόνως. Ἴνα εἰς τὰ παραδείγματα ταῦτα μόνον ἀρκεσθῶμεν, συνιστᾷ πρόβλημα περιέχον παιδιᾶν «πυκτῶν καί παλαιστῶν ἐφεδρείας καί συλλήψεως ἐν μέρει καί ἐφεξῆς ὡς πεφύκασι γίνεσθαι»⁴ ἢ ἄλλων παρεμφερῶν.

Διότι ἀρ' ἐνός ἡ παιδικὴ ψυχὴ θά εὐρίσκεται εἰς συγγενῆ μὲ αὐτὴν κύκλον παρυστάσεως ἀφ' ἑτέρου δὲ θά λείπουν αἱ ἀφηρημέναι ἢ αἱ ἀψυχολόγητοι ἔννοιαι.

Ὁ νοῦς δὲν κουράζεται ὅταν αἱ αἰσθήσεις τέρπονται. Ὁ νοῦς μανθάνει ὅ,τι τὸν εὐχαριστεῖ ἢ ὅ,τι τοῦ γεννᾷ ἐνδιαφέρον. Διὰ νά διδάξωμεν πρέπει νά τέρψωμεν ἢ νά προκαλῶμεν κατὰ διαλείμματα τὸ ἐνδιαφέρον καί τὴν ἀγάπην τῶν μαθητῶν πρὸς τὸ μάθημα καί τὴν προσωπικότητά μας.

Τὰ προβλήματα τῆς πρακτικῆς ἀριθμητικῆς εἶναι χρήσιμα, «διότι ταῦτα ὠφελοῦν αὐτούς, οἱ ὁποῖοι ἐκμαθάνουν ταῦτα καί εἰς τὰς παρατάξεις τῶν στρατοπέδων, εἰς τὰς πορείας, εἰς τὰς ἐκστρατείας, εἰς ζητήματα οἰκονομικῆς φύσεως, γενικῶς δὲ τὰ προβλήματα ταῦτα κάμνουν τοὺς ἀνθρώπους περισσότερον χρησίμους εἰς τοὺς ἰδίους καί περισσότερον εὐφυεῖς».⁵

Σχετικῶς δὲ μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Γεωμετρίας φρονεῖ ὅτι ἐξ αὐτῆς πρέπει νά διδάσκωνται ὅσα μέρη αὐτῆς σχετίζονται μὲ τὰ «μῆκη καί πλάτη καί βάθη». Διότι ἡ ἄγνοια τῆς μετρήσεως αὐτῶν εἶναι καί ἐπιβλαβῆς πρακτικῶς καί ταπεινωτικὴ διὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Καθ' ὅσον ὡς λέγει «περὶ ἅπαντα ταῦτα ἐνοῦσαν τινὰ φύσει γελοῖαν τε καί αἰσχροῦν ἄγνοιαν ἐν τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι, ταύτης ἀπαλλάττουσιν». Ἡ γνώσις

^{1.}) Πλάτ. Νόμ. 819-c.

^{2.}) Πλάτ. Νόμ. 819 c. d.

^{3.}) Ἐνθα ἄνωτ. 819 d.

δηλαδή τῶν στοιχείων τούτων, ἡ ὁποία μᾶς δίδει τὴν κατανόησιν τοῦ χώρου, μᾶς ἀπαλλάττει ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τῶν μᾶλλον ἀπαραιτήτων διὰ τὴν καθημερινὴν ζωὴν στοιχείων.

106. Ἄγωγὴ ἀπὸ δεκάτου τρίτου μέχρι δεκάτου ἕκτου ἔτους. Φύσις καὶ προέλευσις τῆς μουσικῆς.

Εἶδομεν προηγουμένως ὅτι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ δεκάτου τρίτου ἔτους ἔπρεπεν ὁ παῖς νὰ ἀκολουθήσῃ μαθήματα μουσικῆς.

Κατὰ τὸν φιλόσοφον «ἡ μουσικὴ ἐστὶ θεία τις καὶ ἀπὸ τῶν μουσῶν κατακωχὴ — ἥτις — λαβοῦσα ἀπαλὴν καὶ ἄβατον ψυχὴν, ἐγείρουσα καὶ ἐκβαχεύουσα κατὰ τε τὰς ᾠδὰς καὶ κατὰ τὴν ἄλλην ποίησιν, μυρία τῶν παλαιῶν ἔργα κοσμοῦσα τοὺς ἐπιγιγνομένους παιδεύει». ¹ Ἡ μουσικὴ δηλαδή εἶναι θεῖός τις καὶ ἀπὸ τὰς Μούσας ἰδιαιτέρως προερχόμενος ἐνθουσιασμός, ὁ ὁποῖος ὅταν μάλιστα καταλάβει τρυφερὰν καὶ μὴ ἐπηρεασθεῖσαν ἀκόμη ἀπὸ ἄλλα αἰσθήματα ψυχὴν, ἀφ' οὗ διεγείρει καὶ ἐνθουσιάζει αὐτὴν μετὰ τὴν μελωδίαν καὶ τὸ περιέχομενον τοῦ ἀδρμένου ᾄσματος, ἡ μουσικὴ αὕτη, ἡ ὁποία στολίζει ἀναρίθμητα ποιητικὰ ἔργα παλαιῶν ποιητῶν, ἐκπαιδεύει τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Διότι ἡ μουσικὴ ἀφομοιοῖ πρὸς ἑαυτὴν τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου, μετασχηματίζουσα αὐτὸν κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῆς ἐμπνεύσεις καὶ ὑπαγορεύσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἰδιαιτέραν ἐνδόμυχον κλίσιν.

Καθ' ὅσον ὁ ρυθμός, ἡ κατὰ χρόνον δηλαδή διαίρεσις τοῦ μέλους εἰς τὸ ᾄσμα καὶ τῶν κινήσεων τοῦ σώματος εἰς τὸν χορὸν, εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ ἐν ἡμῖν τάσις πρὸς ἀναπαράστασιν τοῦ συμβαίνοντος «εὐσχήμονος», τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχοῖ πρὸς τὸ «εὐρυθμον», ἐνῶ ἡ ψυχικὴ μᾶς ἀπαρέσκεια ἀντιστοιχοῖ πρὸς τὸ «ἄσχημον», τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ εἰς τὴν μουσικὴν ὀνομαζόμενον «ἄρρυθμον». Εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐπομένως τῆς μουσικῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ψυχὴ αἰσθάνεται τὴν ἀύθορμητον τάσιν διὰ νὰ συλλάβῃ καὶ ἀπεικονίσῃ τὰς πολυπλόκους ἐννοίας τοῦ «εὐρύθμου», πρέπει ὁ διδάσκων, καθ' ἣν ὥραν ὁ παῖς εὕρσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μουσικῆς καὶ ἡ ψυχὴ του διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτῆς γοητείαν, ἐπεμβαίνων νὰ προσελκύσῃ αὐτὴν εἰς θαυμασμὸν καὶ ἀφομοίωσιν πρὸς πᾶν ἐξαιρόμενον διὰ τῆς μουσικῆς ἀγαθόν. ²

¹) Πλάτ. Φαῖδ. 245 e.

²) Πλάτ. Πολιτ. 426.

Ο Πλάτων, καθ' ὃ Πυθαγόρειος, βλέπει πανταχοῦ ἓνα κόσμον, ἄρμονίαν. Καί τὸ σύμπαν εἶναι ἡ τελειότερα ἐκδήλωσις αὐτῆς. Διὰ τοῦτο οὗτος διακρίνει εἰς τὴν μουσικὴν, ὑπὸ τὴν τριπλῆν αὐτῆς μορφήν: τὴν ποίησιν, τὴν ᾠδὴν καὶ τὴν ὄρχησιν, εἰς μὲν τὴν ποίησιν τὴν ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίαν· εἰς τὴν ᾠδὴν τὴν σύλληψιν καὶ τὴν εἰκόνα τῆς οὐρανίας ἄρμονίας τοῦ ἤχου καὶ εἰς τὴν ὄρχησιν τὴν ἔμμουσον καὶ τὴν ἄρμονικὴν κίνησιν τῶν πλανητῶν, τῶν ὁποίων ἢ ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασις ὑπερῆξε διὰ τὸν Ὀρφέα ἢ τὸν Πυθαγόραν τὸ μέτρον τῆς διαίρεσεως τῆς μουσικῆς κλίμακος εἰς ἑπτὰ μουσικοὺς τόνους διὰ τὸν πρῶτον καὶ εἰς ὀκτῶ τοιοῦτους διὰ τὸν δεύτερον, ἰσαριθμοὺς τῶν ὀκτῶ Πυθαγορείων σφαιρῶν. Κατ' ἀντιγραφὴν λοιπὸν πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ὁ ἄνθρωπος εἶναι μία ἄρμονία.

Διὰ τοῦτο τὸ πᾶν ἐν ἡμῖν: νοῦς, λόγος, πράξεις εἶναι ἔμφυτος ἀπήχησις τῆς παγκοσμίου κινήσεως. Σφάλλομεν κατὰ βάσιν ἐπομένως ὅταν ὁποσδήποτε δὲν ὑποκείμεθα εἰς τοὺς νόμους αὐτῆς. Ὁ ρυθμὸς ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται εἰς τὰς σκέψεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς πράξεις μας εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸ ᾠραῖον. Διότι αὐτὸ μᾶς συγκινεῖ, καθ' ὅσον αἰσθανόμεθα τοῦτο βασικῶς ἐπειδὴ ἐζήσαμεν ἢ ζῶμεν τοῦτο ἤδη.

Τὸ ᾠραῖον αἴφνης λεκτικὸν ὕφος εἶναι ἰσόρροπος ἐκδήλωσις ὄλων τῶν λεκτικῶν σχημάτων. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τοῦ λόγου καὶ εὐρίσκονται εἰς ἀλληλουχίαν μὲ τὰ ψυχικὰ πάθη τοῦ λέγοντος, τὰ ὁποῖα ἐκπηγάζουσιν ἀπὸ μίαν ἀληθῆ ἢ ἀληθοφανῆ βάσιν, ἢ ὁποῖα δικαιολογεῖ τὸν λόγον ἐνώπιον τρίτων. Ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ κακὸν λεκτικὸν ὕφος εἶναι «ἄρρυθμον» ἢ μὴ ἰσόρροπος ἐκδήλωσις τοῦ λόγου, ταυτόσημος πρὸς «δυσαρμονίαν» προκαλοῦσαν ἐμφύτως τὴν ἀπαρέσκεϊαν παρὰ τῷ ἀκροατῇ. Διὰ τοῦτο ὅσον εἰς τὴν μουσικὴν ὅσον καὶ εἰς τὸν λόγον πεζὸν ἢ ἔμμετρον πρέπει νὰ δημιουργηθῇ πειθῶ διὰ τῆς εὐρυθμίας.

Ἐπειδὴ ὁμως ἡ αἰτία προηγεῖται πάντοτε πάσης οὐσί-
ας, διὰ τοῦτο ὁ λόγος, ἢ συμβολικὴ παράστασις τῶν ἐννοιῶν προηγεῖται τῶν νόμων τῆς συνδέσεως αὐτῶν, τῆς ἄρμονίας.

Πρέπει ὁμως νὰ λεχθῇ ὅτι καὶ ὁ ἰδιαίτερος λεκτικὸς τρόπος εἶναι ἀσύσπασμα καὶ ἀπόρροια τοῦ ἰδιαίτερου χαρακτήρος τῆς ψυχῆς, καὶ ὅτι ὁ τρόπος αὐτὸς ἀποτελεῖ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ἀτόμου συμφωνίαν πρὸς τὰς σκέψεις αὐτοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀπορρέει ἡ καλολογία, ἡ ἄρμονία περὶ τὴν ἔκφρασιν καὶ διατύπωσιν τοῦ λόγου, ἢ σεμνότης καὶ ἡ συμμετρία, ἢ ὁποῖα συναπαρτίζει τὴν προσωπικότητα ἐκάστου.²

¹) Annuaire del assotion pour encouragement des Etudes grecques pag 151 Paris 1877.

²) Πλάτ. Πολιτ. 401 α.

Διὰ τῆς γλώσσης λοιπὸν τοῦ θείου, τῆς μουσικῆς γίνε-
ται ἀνασύνδεσις διανοίας καὶ ψυχῆς, ἀνασυγκρότησις αὐτῶν
ἐκ τῶν θείων στοιχείων τῆς ἁρμονίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶναι
«πλήρης μὲν ἡ γραφικὴ καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία, πλή-
ρης ἡ ὑφαντικὴ καὶ ποικιλία καὶ οἰκοδομία καὶ πᾶσα αὖ ἡ τῶν
ἄλλων σκευῶν ἐργασία, ἔτι δὲ ἡ τῶν σωμάτων φύσις καὶ τῶν
φυτῶν». ¹ Ὀλόκληρος δηλαδὴ ἡ ζωγραφικὴ καὶ οἷαδῆποτε καλ-
λιτεχνικὴ δημιουργία εἶναι πλήρης ἀπὸ ἁρμονίαν, ὡς ἡ ὑφαντι-
κὴ καὶ ἡ διακοσμητικὴ καὶ ἡ οἰκοδομικὴ τέχνη καὶ ἡ ἄλλη ἀφ' ἑ-
τέρου κατεργασία τῶν οἰκιακῶν σκευῶν ὡς ἐπίση εἶναι πλή-
ρης ἀπὸ ἁρμονίαν ἢ φυσικὴ διάπλασις καὶ σύνθεσις τῶν σω-
μάτων τῶν ζῶων καὶ φυτῶν. Διότι ἡ ἁρμονία τῆς διαχύτου τά-
ξεως μεταδίδεται ἐκ τοῦ σύμικαντος, ἐκ τῆς ἀνοργάνου φύ-
σεως εἰς τὸ φυτικὸν καὶ ζωϊκὸν βασίλειον.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον διατὶ ὁ ἀνθρώπινος βίος «εὐρυθμίας
καὶ εὐαρμοστίας δεῖται». ² Διατὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἠθικῆς
μας τελειοποιήσεως πρέπει νὰ γίνωμεν «μουσικοί», ἐννοοῦντες
καὶ συγκινούμενοι ἀπὸ τὴν θείαν τῆς ἁρμονίας φωνήν, ἡ ὁποία
ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς ὁμιλεῖ εἰς ἡμᾶς διαρκῶς περὶ ἀρετῆς καὶ
τῶν στοιχείων τῆς. Δηλαδὴ «τῆς σωφροσύνης» καὶ τῶν διαφό-
ρων αὐτῆς εἰδῶν, τῆς «ἀνδρείας», τῆς ἁρμοζούσης εἰς τοὺς
ἄνδρας ἐλευθέρας καὶ ἐναρέτου ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ζωῆς· τῆς
«ἐλευθεριότητος», τοῦ ἀνιδιοτελοῦς βίου, «καὶ μεγαλοπρεπει-
ας», ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῆς ὁποίας ἐμφανίζονται τὰ ἀρμόζον-
τα εἰς τὸν ἀνθρώπινον εὐγενῆ ἰδεώδη. Πάντα ταῦτα εἶναι θέμα-
τα μουσικῆς ἐπιρροῆς καὶ ἐμπνεύσεως ἄνευ τῆς διακρίσεως
τῶν ὁποίων «οὐδὲ μουσικοὶ ἐσόμεθα πρότερον, οὔτε αὐτοὶ οὔτε
οὓς φαμέν ἡμῖν παιδεκτέον εἶναι». ³ Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ μουσικὴ
δὲν εἶναι προωρισμένη νὰ τέρψη ἀπλῶς ἡμᾶς ὅσον νὰ δια-
πλάσῃ τὸν χαρακτῆρά μας καὶ νὰ ἐμβάλῃ εἰς αὐτὸν τὰς εὐ-
γενεῖς ἀρχάς: τὴν σωφροσύνην, ἀνιδιοτέλειαν καὶ ἀξιοπρέπει-
αν, διὰ τοῦτο μόνον ἡμεῖς καὶ οἱ ὑφ' ἡμῶν ἐκπαιδευόμενοι πρέ-
πει νὰ ἐκπαιδευώμεθα εἰς τὴν μουσικὴν.

107. Θρησκευτικὴ μουσικὴ. Δύναμις αὐτῆς.

Κατὰ τὸν Πλάτωνα ἡ πρωτίστη μουσικὴ, αὐτὴ τὴν ὁποί-
αν θὰ ἐδιδάσκοντο οἱ παῖδες ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου μέχρι δε-
κάτου ἕκτου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν ἔπρεπε νὰ εἶναι θρησκευτι-
κοῦ περιεχομένου ὧδαί», ἀφιερωμένα εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διο-

¹) Πλάτ. Πολιτ. 401 b.
²) » Πρωτ. 326 c.
³) » Πολιτ. 401 c.